

УДК 37.011.31(73)

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГІВ У США: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Нагач М. В.

Стаття присвячена сучасним підходам до неперервного професійного розвитку педагогів у світовому педагогічному просторі та, зокрема, у США. Розглянуто визначення різних науковців та їх погляди на сутність та зміст цього явища. Автор аналізує еволюцію поглядів американських педагогів на професійний розвиток: від моделі тренування на спеціальних курсах до моделі професійного розвитку "вбудованого" у повсякденну роботу педагога. У статті розглянуто роль школи професійного розвитку у підвищенні професійної кваліфікації педагогів США.

Ключові слова: професійний розвиток педагогів, школа професійного розвитку, модель професійного розвитку.

Статья посвящена современным подходам к непрерывному профессиональному развитию педагогов в мировом педагогическом пространстве и, в частности, в США. Рассмотрены определения ряда ученых и их взгляды на сущность и содержание этого явления. Автор анализирует эволюцию взглядов американских педагогов на профессиональное развитие: от модели тренинга на специальных курсах до модели профессионального развития "встроенного" в ежедневную работу педагога. В статье рассматривается роль школы профессионального развития в повышении профессиональной квалификации педагогов США.

Ключевые слова: профессиональное развитие педагогов, школа профессионального развития, модель профессионального развития.

The article is dedicated to the modern approaches to on-going professional development of teachers in the world and, in particular, in the USA. The definitions by different researchers are given, their views on the essence and content of the phenomenon are reported. The author analyzes the evolution of the American scholars' views on professional development: the shift is revealed from the training model of professional development to standards-based approach. The role of professional development schools in raising American teachers' professional skills is revealed.

Key words: professional development of teachers, professional development schools, models of professional development.

В нинішній період інформаційних та комунікаційних технологій, коли всі знання, включаючи професійні, швидко застарівають, тільки неперервний професійний розвиток може дозволити фахівцю залишатися компетентним та ефективним. Освіта упродовж життя є провідним принципом освіти XXI століття, визнається необхідним явищем, імперативом сучасного етапу розвитку суспільства і прямо пов'язується з процесом неперервного професійного розвитку фахівців.

Розробляючи вимоги до педагогічного персоналу, автори доповіді Міжнародної організації праці "Освіта упродовж життя для XXI століття" однією з найважливіших вимог визначають необхідність постійної активної участі педагогічних кадрів у процесі професійного зростання, пошук і використання можливостей професійного розвитку з метою покращення свого викладання та отримання задоволення від педагогічної праці [1, с. 43].

Упродовж багатьох років єдиною доступною вчителям формою професійного розвитку було підвищення кваліфікації. Тільки в останнє десятиріччя професійний розвиток став розглядатися як довготерміновий процес систематичного надання можливостей та досвіду зростання і розвитку в професії, отримав пріоритетність в урядовій політиці багатьох держав, а також в теорії та практиці педагогічної освіти у світі загалом.

В численних публікаціях американських дослідників, зокрема Г. Гріффін, К. Хоуей, Д. Спарк, М. Фуллан, Дж. Літл та ін., наголошується на тому, що професійний розвиток вчителів став гострою потребою сучасної теорії та практики педагогічної освіти.

Поняття "професійний розвиток" відбиває розвиток людини в її професійній ролі. Стосовно вчителя професійний розвиток визначається як зростання його професійних досягнень у результаті накопичення практичного досвіду і систематичного перегляду власного викладання. Таке визначення вніс у науковий обіг А. Глеттхорн [2, с. 41].

Погляди на професійний розвиток вчителя, визнання його важливості, конкретні форми здійснення з часом зазнавали змін, як і його визначення. Так, професор Чиказького університету Г. Гріффін розглядає цю проблему у контексті розвитку шкільного персоналу як "будь-які систематичні зусилля змінити професійну практику, переконання і розуміння шкільного персоналу у напрямі чітко визначеної кінцевої мети" [3, с. 2]. Натомість М. Фуллан пропонує розширити цей контекст і описує професійний розвиток як "єдність формального і неформального навчання вчителя у стимулюючому навчальному середовищі за умови його комплексного і гнучкого характеру" [4, с. 265].

А. Харгрівс вважає, що професійний розвиток має включати "моральні цілі у викладанні, політичну обізнаність, досвідченість вчителів, відданість і відповідальність за свою працю" [5, с. 126].

Англійський вчений С. Дей запропонував таке визначення професійного розвитку: "Це – процес, у ході якого вчитель самостійно або разом із своїми колегами переглядає, оновлює, розширяє свої зобов'язання щодо моральної мети викладання, а також критично розвиває знання, вміння, хороше професійне мислення, планування і практику роботи з дітьми, молоддю й колегами на кожному етапі свого професійного життя" [6, с. 4].

В педагогічній літературі активно описуються схеми або програми професійного розвитку вчителів, які широко запроваджуються в світі. З ґрунтовними положеннями щодо перспективного розширення та поглиблення бази знань з неперервного професійного розвитку вчителів виступила міжнародна група дослідників (Б. Авалос, Р. Болам, П. Хрісті, М. Дадс, Х. Дей, Дж. Елліотт, С. Граундвотер-Сміт, С. Граді, К. Харлеу, А. Харріс, Г. Келчтерманс, Г. Ліндсей, Ф. МакМахон, Д. Мюїджис, А. Пенні, Дж. Робінсон, Дж. Сакса, С. Шугруе, В. Тріпп, Дж. Літл), яка опублікувала "Міжнародний підручник з неперервного професійного розвитку вчителів" [7]. Ця праця є одним з найавторитетніших сучасних видань з проблеми професійного розвитку педагогів у світовому педагогічному просторі.

Проблема професійного розвитку педагогів є актуальною в Україні, її дослідженню присвятили свої роботи Л. Банашко, В. Бондар, М. Войцехівський, О. Глузман, М. Заброцький, О. Просіна, О. Садовець, В. Химинець. Зважаючи на багатогранність тлумачення поняття "професійний розвиток" та дефініцій, пов'язаних з ним, професор Л. П. Пуховська узагальнила існуючі підходи до наукового розуміння досліджуваного явища та проаналізувала теоретичні засади професійного розвитку вчителів на основі напрацювань вітчизняних та зарубіжних учених [8].

Простежуючи еволюцію поглядів американських науковців на проблему професійного розвитку педагогів в останній чверті ХХ століття, можна дійти висновку, що на початку цього періоду пошуки йшли у напрямі з'ясування понять, розробки дослідницької бази, створення концепцій і моделей професійного розвитку, а у 90-х роках вони перейшли на новий якісний рівень, зосередившись навколо професійних стандартів педагогічної освіти.

Американські вчителі включені в систему формального і неформального професійного розвитку вже багато десятиліть. Але професійний розвиток як предмет наукового дослідження є порівняно новим феноменом, інтерес до якого починає активно виявлятися лише у 80-х роках ХХ століття.

На той час професійний розвиток американського вчителя мав епізодичний характер, вважався необов'язковим і не мав серйозного теоретичного підґрунтя. Він здійснювався в основному через університетські курси, конференції, практичні семінари. Дослідники зазначали, що перехід знань та вмінь з цих практичних занять у шкільну практику був зовсім незначний. За висловом М. Фуллан, "ніщо не було

таким багатообіцяючим і таким розчаровуюче марнотратним, як тисячі конференцій і практичних семінарів, які не приводили до помітних змін, коли вчителі поверталися у свої класи" [9].

Погляд на професійний розвиток вчителів почав змінюватися з середини 80-х. Національна рада з розвитку персоналу, ставши національною організацією вчителів, зробила значний внесок у розвиток дослідницької діяльності у країні. Зусиллями американських науковців в цей період зроблено певний крок у теоретичній розробці проблеми професійного розвитку.

Зокрема, в роботах К. Хоуей дещо розширюється традиційне визначення професійного розвитку і виділяється шість основних функцій розвитку педагогічного персоналу. За її моделлю, професійний розвиток має сприяти продовженню: 1) педагогічного розвитку, 2) когнітивного розвитку, 3) теоретичного розвитку, 4) професійного розвитку, 5) розумінню і відкриттю себе, 6) розвитку кар'єри [10].

Іншими питаннями, що стали предметом обговорення і дослідження в той період, були обґрунтування неперервності процесу професійної освіти вчителя, що триває упродовж всієї кар'єри, а також розробка ідеї професійного розвитку вчителя у процесі його повсякденної педагогічної діяльності, а не тільки "спорадичного додатку після цілого дня викладання". Дослідники все частіше наголошували, що практична діяльність та професійний розвиток вчителів зазнають контекстного впливу конкретної школи, в якій вони працюють, навколишнього середовища тощо.

В 90-х роках дослідження проблеми професійного розвитку вчителя розвиваються у контексті ідеї вдосконалення, або, як це називають в американській педагогічній літературі, покращення (improving) школи. Ця ідея прямо пов'язується із підвищенням професіоналізму працюючих вчителів у процесі їх неперервного розвитку. Особливо слід виділити дослідження Д. Спаркс та С. Лоукс-Хорслі, які обґрунтували п'ять моделей професійного розвитку вчителів [11]. Таким чином, автори окреслили багатоваріантність шляхів професійного розвитку працюючого вчителя як самокерованого професіонала.

В одному з перших міжнародних досліджень-оглядів наукової літератури з проблеми професійного розвитку, проведеному за підтримки Інституту планування освіти ЮНЕСКО [12], обґрунтовано перспективні характеристики феномена професійного розвитку вчителів у світовому педагогічному просторі. Автор дослідження Е. Віллегас-Реймерс, проаналізувавши ідеї та висновки багатьох авторитетних вчених, виокремила, зокрема, такі положення:

1) професійний розвиток учителів базується на конструктивізмі, тому вчителі виступають суб'єктами активного навчання;

2) професійний розвиток є довготерміновим процесом, тому що вчитель постійно навчається; навчання вчителя триває протягом усього професійного життя;

3) професійний розвиток – це процес, який проходить у рамках певного контексту. Найбільш ефективна форма професійного розвитку пов'язана зі щоденною діяльністю вчителя у школі. Школи трансформуються в професійні громади, які навчаються і досліджують. Найбільші можливості для професійного розвитку вчителів надає їх навчання на робочому місці ("on the job learning activities"), зокрема, навчання в групах, активне дослідження, портфоліо. Такий підхід сприяє перетворенню шкіл на спільноти навчання, дослідження, професійного розвитку;

4) професійний розвиток вчителів нерозривно пов'язаний зі шкільною реформою, тому що він є процесом формування культури, а не лише озброєнням учителів новими вміннями реалізації навчальних програм;

5) вчителі відчують себе рефлексивними практиками, які входять у професію з певною базою знань і будуть набувати нових знань і досвіду, "дорощуючи" їх до попередніх. Тому роль професійного розвитку полягає в тому, щоб допомогти вчителям у створенні й реалізації нових педагогічних теорій і практик, а також у піднятті їх компетентності щодо педагогічної діяльності;

6) професійний розвиток вчителів реалізується в процесі співробітництва та взаємодії між учителями, адміністрацією, батьками, іншими членами громади; звичайно, при цьому мають бути можливості для автономної праці та рефлексії.

7) професійний розвиток проходить у різних формах, залежно від закладу, регіону та контексту, в яких запроваджується та чи інша модель професійного розвитку. Школи і педагоги повинні оцінювати свої потреби, культурні особливості і

практичні проблеми та здобутки для обрання найбільш відповідної моделі. Тому професійний розвиток вчителів – це постійний процес оптимального вибору і поєднання різних форм, методів, технологій, які найкраще працюють у конкретній ситуації і в конкретному місці [12, с. 13–15].

На думку американських педагогів, найбільш ефективно ці принципи професійного розвитку педагогів втілюються у школах професійного розвитку (ШПР) – інноваційних закладах освіти США, що створюються на основі партнерства школи та університету. Одна з цілей ШПР – постійний професійний розвиток досвідчених учителів та персоналу школи загалом.

Професійний розвиток персоналу обох цих закладів здійснюється у конструктивістському середовищі, що дозволяє педагогам спільно вибудовувати нові знання та методики.

Професійний розвиток педагогів у ШПР пов'язаний із щоденною роботою вчителів, відбувається у школі, є постійним і неперервним, ґрунтується на співпраці вчителів школи і викладачів вишу, студентів-майбутніх учителів, що проходять у школі інтернатуру та адміністрації. Таким чином, школи перетворюються на спільноти навчання, дослідження, професійного розвитку, де кожний учасник процесу збагачує, "дорощує" знання та досвід один одного.

Професійний розвиток педагогів у школах професійного розвитку спрямований як на потреби, практичні проблеми та завдання, що є актуальними для певної школи, так і на здійснення шкільної реформи загалом. В ШПР цінується вчитель-професіонал, який постійно є учнем і прагне співпраці з іншими, щоб відповідати навчальним вимогам учнів та колег. Шкільна організація та фінанси структуровані таким чином, щоб дозволити вчителю мати час на рефлексію, планування та консультації.

Численні дослідження американських науковців (Дж. Гудлед, Л. Тейтель, Р. Кларк, Ф. Ньюмен, Дж. Сталлінгс, Т. Ковальські, Н. Кроу, Д. Вайзман та ін.) свідчать про позитивні наслідки залучення учителів шкіл до роботи у ШПР – бажання експериментувати й апробувати нові методики, відчуття інтелектуального поштовху від зіткнення з новими ідеями, можливість проведення дослідження у школі, колективна взаємодія з колегами, студентами – майбутніми учителями та викладачами університету, менша професійна ізольованість та усвідомлення своєї відповідальності за якість практичної підготовки майбутніх учителів у школі, збільшення впливу, повноважень, авторитету вчителів, більше свободи, автономії щодо діяльності у класі, усвідомлене відчуття професіоналізму. Взаємодія та співпраця вчителів шкіл і викладачів університетів у школах професійного розвитку призводить до змін у поглядах, сприйнятті, професійному мисленні та діяльності представників обох цих культур.

Отже, на початку XXI століття професійний розвиток вчителів є предметом посиленого науково-практичного інтересу з боку теоретиків та практиків освіти. Одним із ключових завдань сучасних освітніх реформ в усьому світі є створення умов для професійного розвитку вчителів. Важливим джерелом такого розвитку є вивчення, аналіз, осмислення й запровадження на вітчизняних теренах передових ідей зарубіжної освіти й педагогіки.

В умовах входження України у європейський і світовий науковий простори необхідно, щоб порівняльні дослідження з проблеми професійного розвитку отримали пріоритетність і цільову підтримку.

У зв'язку з цим існує стратегічна необхідність покращення міжнародної та національної інформаційних баз даних щодо неперервного професійного розвитку вчителів; існує обмаль інформації про те, як фінансується неперервний професійний розвиток учителів, яка кількість курсів, який їх зміст, які заклади надають ці послуги і як проводяться курси тощо. Ці питання визначають перспективи подальших розвідок науковців з проблеми неперервного професійного розвитку педагогів.

Література

1. Lifelong Learning in the 21st Century: The changing roles of educational personnel. Report for discussion at Joint Meeting. – Geneva : International Labour Organization, 2000.
2. Glatthorn A. Teacher development: International Encyclopedia of Teaching and Teacher Education / A. Glatthorn ; ed. By L. Anderson. – London : Pergamon Press, 1995. – 198 p.

3. Griffin G. Introduction: the work of staff development // Griffin G. (Ed.) Staff Development: Eighty-second Yearbook of the National Society for the Study of Education / G. Griffin. – Chicago, Illinois : The University of Chicago Press, 1983. – 275 p.
4. Fullan M. G. The limits and the potential of professional development / M. Fullan // Guskey T. R. & Huberman M. (Eds.) Professional Development in Education: New Paradigms and Practices / T. R. Guskey & M. Huberman. – New York : Teachers College Press, 1995. – 342 p.
5. Hargreaves A. Development and desire: a post-modern perspective: professional development in education: new paradigms and practices / A. Hargreaves ; ed. by T. Guskey and M. Huberman. – New York : Teachers Colleges Press, 1995. – 452 p.
6. Day S. Developing Teachers: The Challenge of Lifelong Learning / S. Day. – London : Palmer Press, 1999. – 239 p.
7. International Handbook on the Continuing Professional Development of Teachers / ed. by S. Day, J. Sachs. – Reprinted 2008, 2009. – London: Open University Press. – 320 p.
8. Пуховська Л. П. Теоретичні засади професійного розвитку вчителів: рух до концептуальної карти / Л. П. Пуховська // Порівняльна професійна педагогіка. – 2011. – № 1. – С. 97–106.
9. Fullan M. G. with Stiegelbauer S. The New Meaning of Educational Change / M. Fullan. – New York : Teachers College Press, 1991. – 215 p.
10. Howey K. R. Six major functions of staff development / K. R. Howey // Journal of Teacher Education. – 1985. – № 36. – P. 58–64.
11. Sparks D. & Loucks-Horsely S. Five Models of Staff Development / D. Sparks, S. Loucks-Horsely. – Oxford, Ohio, National Staff Development Council, 1990. – 57 p.
12. Villegas-Reimers E. Teacher Professional Development: an International Review of the Literature / E. Villegas-Reimers. – Paris : UNESCO, International Institute for Educational Planning, 2002. – 178 p.